

Politeja

Nr 1(76), 2022, s. 365-392

<https://doi.org/10.12797/Politeja.19.2022.76.18>

Licencja: CC BY-NC-ND 4.0

Arkadiusz NYZIO 

Uniwersytet Jagielloński

arkadiusz.nyzio@uj.edu.pl

POPULIZM PENALNY W POLSCE W LATACH 2007-2015 Z PERSPEKTYWY SOCJOTECHNIKI WŁADZY

ABSTRACT Penal Populism in Poland in 2007-2015 from the Perspective of Propaganda Techniques

Penal populism is a phenomenon that receives a lot of attention in the literature. Most often, however, it is being studied from a legal perspective, whereas political motivations and consequences of its application are frequently disregarded. In the article, I analyse in what way, to what extent, and for what purpose penal populism was utilised in Poland in 2007-2015. I argue that it has proven to be an effective tool for conflict management, agenda-setting, and burying bad news.

Keywords: criminal law, penal populism, politics, political marketing, Poland

Słowa kluczowe: prawo karne, populizm penalny, polityka, marketing polityczny, Polska

WSTĘP

Odkąd zjawisko populizmu penalnego szerzej zaistniało w polskiej przestrzeni publicznej, co stało się na początku XXI wieku, poświęca się mu wiele miejsca w rodzimej literaturze. Najczęściej czyni się to na gruncie nauk prawnych, słusznie zakładając, że jest to perspektywa domyślna. Możliwe, a nawet wskazane są jednak również inne ujęcia i refleksja interdyscyplinarna. W niniejszym artykule podejmuję próbę rozważenia tego zagadnienia w ramach refleksji politologicznej. Czynię to z perspektywy socjotechniki władzy (inaczej: socjotechniki politycznej), czyli celowych i świadomych działań podejmowanych przez polityków, zmierzających do uzyskania preferowanego efektu społecznego¹.

Artykuł obejmuje lata 2007-2015, czyli VI i VII kadencję Sejmu. O wyborze cezury zadecydowały trzy przesłanki. Po pierwsze, był to okres dynamicznej profesjonalizacji socjotechniki politycznej. Po drugie, to właśnie w tym czasie bardzo rozpowszechniły się w Polsce media społecznościowe, co w znacznym stopniu wpłynęło na specyfikę komunikacji politycznej. Po trzecie, wybory parlamentarne w 2007 roku i zwycięstwo przeciwników konceptu IV RP, powszechnie łączonego z rygoryzmem prawnym, nie doprowadziły do osłabienia zjawiska populizmu penalnego nad Wisłą. Wręcz przeciwnie – można mówić o jego rozkwicie w kolejnych latach². Z artykułu wyłączyłem wydarzenia z okresu 2015-2020, uznając, że zasługują one na odrębne umówienie. Jako że socjotechnika jest działaniem ściśle zorientowanym na cel, w artykule poszukuję odpowiedzi na pytanie, jakie funkcje (jawne i ukryte) pełniły kolejne populistyczne postulaty. Celem badania nie była więc dogmatyka prawa, tylko przedstawienie stojącej za nimi taktyki politycznej.

Artykuł składa się ze wstępu, pięciu części i podsumowania. W części pierwszej zarysowuję problematykę punitowności postaw społecznych w Polsce. W części drugiej przedstawiam tło polityczne. Część trzecia i czwarta poświęcone są populistycznym propozycjom opozycji i koalicji w tytułowych latach. W części piątej omawiam najważniejsze funkcje populizmu penalnego w taktyce politycznej.

1. TŁO SPOŁECZNE

Populizmem penalnym nazywamy³ uproszczone spojrzenie na system prawny i kulturę penalną, najczęściej przyjmujące postać „uczuc i intuicji”, których istotnym elementem jest odrzucenie zachodzącego rzekomo stawiania dobra przestępcy przed dobrem

¹ Zob. E. Scheffs, *Socjotechnika władzy, Socjotechnika władz*, „Przegląd Politologiczny” 2016, nr 1, s. 35-47; J. Pasiut, *Socjotechnika i jej konsekwencje w wyborach samorządowych z 2014 roku – przykłady wybranych miast województwa małopolskiego*, „Polityka i Społeczeństwo” 2015, nr 4, s. 25-39.

² Por. np. G.R. Newman, *Crime and Punishment Around the World*, vol. 4: *Europe*, New Haven 2010, s. 263.

³ Zob. np. W. Zalewski, *Populizm penalny – próba zdefiniowania zjawiska*, [w:] *Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba, 24-27 września 2008 r.*, red. Z. Sienkiewicz, R. Kokot, Wrocław 2009; J. Utrat-Milecki, *Punitowność*

ofiary⁴. Składa się na niego kilka wzajemnie uzupełniających się mitów: o ciągle rosnącej przestępczości, o tym, że coraz częściej wiąże się ona z przemocą, o tym, że wymiar sprawiedliwości jest nieskuteczny i zbyt „liberalny” (nieufność wobec autorytetów) oraz że *tylko surowa represja karna jest w stanie zapobiec przestępczości*⁵. Nie zawsze populizm penalny odnosi się do przerysowanych lub nieistniejących problemów, zawsze oznacza jednak jednowymiarowość proponowanych rozwiązań. Jest to zjawisko szersze niż zwyczajny „polityczny oportunizm”. John Pratt, jeden z najwybitniejszych znawców tej problematyki, poszukiwał jego źródeł w zapoczątkowanych w latach 70. XX wieku zmianach społeczno-kulturowych. Obecnie wskazuje się, że jest on nierozzerwalnie związanym z fenomenem tzw. demokracji medialnej. To właśnie media są nazywane jego *kołem zamachowym*⁶. O ile jednak wytwarzają one populistyczne echo, o tyle głównym źródłem populizmu są politycy.

W dobie rozwoju mediów elektronicznych, zwłaszcza mediów społecznościowych, coraz częściej politycy uzyskują przewagę nad dziennikarzami w wyznaczaniu agendy i coraz efektywniej kreują medialną rzeczywistość. Wraz z tym zmianie ulega również sam populizm we wszelkich jego odmianach, w tym populizm penalny. Nie zmienia się generalna zasada, o której pisała Maria Szczepaniec: *Przestępstwa popełniane najrzadziej, co wynika ze statystyk, w mediach prezentowane są najczęściej. I to jest niezwykle niebezpieczne, gdyż kreuje fałszywe wyobrażenia społeczeństwa na temat rzeczywistego obrazu przestępczości*⁷.

Anthony Bottoms, uznawany za pioniera rozważań na temat populizmu penalnego, opisywał ten fenomen w kontekście polityków, którzy w celu realizacji swoich interesów odwołują się do ogólnych zapatrywań społeczeństwa na kwestie penalne⁸. Choć populizm penalny ma uniwersalny charakter, to są społeczeństwa bardziej i mniej podatne na jego wpływ. Pojawia się więc kluczowe pytanie o opinię polskiego społeczeństwa na temat punitywności i wymiaru sprawiedliwości⁹.

populistyczna, [w:] *Polityczność przestępstwa. Prawo karne jako instrument marketingu politycznego*, red. P. Zieliński, Warszawa 2011.

⁴ J. Pratt, *Penal Populism: Key Ideas in Criminology*, London–New York 2007, s. 3-12.

⁵ J. Siemiątycka, *Populizm penalny jako pośrednie źródło kryminalizacji irracjonalnej*, „Wiedza Prawnicza” 2012, nr 6, s. 59.

⁶ J. Siemiątycka, *Populizm penalny...*, s. 59-60. Por. np. J. Karaźniewicz, M. Kotowska, *Media jako główny czynnik kształtujący populizm penalny*, [w:] *Media a opinie i postawy społeczne*, red. J. Bierówka, Z. Pucek, Kraków 2011, s. 52; W. Zalewski, *Populizm penalny...*, s. 31; M. Szczepaniec, *Rola mediów w kształtowaniu opinii społecznej na temat zjawiska przestępczości*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2012, vol. 3, nr 6; M. Szafrąńska, *Penalny populizm a media*, Kraków 2015; E. Kamińska, *Przekaz mediów a populizm penalny i jego znaczenie społeczne (na przykładzie sprawy „polskiego Fritzla”)*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2014, vol. 57, nr 1.

⁷ M. Szczepaniec, *Rola mediów w kształtowaniu...*, s. 26.

⁸ A. Bottoms, *The Philosophy and Politics of Punishment and Sentencing*, [w:] *The Politics of Sentencing Reform*, red. C. Clarkson, R. Morgan, Oxford 1995, s. 40.

⁹ W latach 60. prace w tym zakresie zainicjował Adam Podgórecki. Zob. A. Podgórecki, *Prestiż prawa*, Warszawa 1966; *Poglądy społeczeństwa polskiego na moralność i prawo. Wybrane problemy*, red. A. Podgórecki, J. Kurczewski, J. Kwaśniewski, M. Łoś, Warszawa 1971.

Na wstępie należy zauważyć, że twierdzenia o wzroście przestępczości w Polsce są nieuprawnione¹⁰. Trend wzrostowy w zakresie liczby przestępstw stwierdzonych utrzymywał się w latach 1989-2003¹¹. Następnie (wliczając 2020 rok) obserwujemy trend spadkowy. W okresie 2004-2015 ogólna liczba przestępstw stwierdzonych spadła o 43%, a liczba przestępstw kryminalnych – o 49%. W tym samym czasie liczba stwierdzonych zabójstw zmniejszyła się o połowę, liczba przypadków zgwałcenia o 43%¹², bójek i pobić o 61%, przestępstw rozbójniczych o 80%, kradzieży cudzej rzeczy o 38%, kradzieży samochodu o 76%, a kradzieży z włamaniem o 65%. W każdym z wymienionych rodzajów przestępstw wzrosła wykrywalność. Pomimo tego, że liczba samochodów osobowych na tysiąc mieszkańców (wskaźnik motoryzacji) zwiększyła się w latach 2005-2015 o 67%¹³, liczba wypadków drogowych spadła w tym samym okresie o 31%¹⁴. Warto dodać, że według badań Eurostatu Polska pozostaje w czołówce państw europejskich z najniższym wskaźnikiem przestępczości, aktów przemocy i wandalizmu¹⁵.

Nie jest przypadkiem, że populizm penalny rozwinął się w Polsce na początku XXI wieku, w okresie niepokojąco wysokich wskaźników przestępczości i towarzyszącego im poczucia zagrożenia¹⁶. Rekordową liczbę przestępstw stwierdzonych (blisko 1,5 mln) odnotowano w 2003 roku (przy wykrywalności 55%). Raport OBOP-u-u z 2002 roku wskazywał, że podejście Polaków do polityki karnej uległo zmianie. W 1993 roku respondenci uznawali, że jej celem była przede wszystkim *ochrona społeczeństwa przed przestępczością* (95%), następnie *ułatwienie skazanym powrotu do społeczeństwa po odbyciu kary* (67%) oraz *surowe karanie* (46%). W 1995 roku zmianie uległy wartości

¹⁰ M. Berent, *Z rozważań nad wydolnością polskiego więziennictwa przez pryzmat kary bezwzględnej pozbawienia wolności*, „Wiedza Prawnicza” 2012, nr 4, s. 8.

¹¹ J. Warylewski, *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno-kryminologiczna wybranych aspektów*, [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa prof. Lecha Gardockiego*, red. Z. Jędrzejewski [i in.], Warszawa 2014, s. 336-337.

¹² W kontekście tego czynu zabronionego trzeba jednak podkreślić znaczenie jego ciemnej liczby (*dark figure*), czyli różnicy pomiędzy liczbą przestępstw faktycznie popełnionych a liczbą przestępstw ujętych w statystykach kryminalnych. Badania wskazują, że większość (prawdopodobnie zdecydowana) przypadków zgwałcenia nie jest zgłaszana organom ścigania. Przykładowo Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, zbadawszy 42 tys. kobiet z 28 państw członkowskich, ustaliła, że 5% z nich zostało zgwałconych. Jednakże przypadki przemocy seksualnej zgłosiło organom ścigania zaledwie 39% (kiedy sprawcą był partner – obecny lub poprzedni) i 30% (kiedy sprawcą była inna osoba). Dane pochodzą z 2012 roku – zob. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, *Przemoc wobec kobiet. Badanie na poziomie Unii Europejskiej. Wyniki badania w skrócie*, Luksemburg–Wiedeń 2014, s. 21, 24. Istnieją jednak również badania wskazujące, że odsetek jest jeszcze mniejszy.

¹³ M. Menes, *Rozwój motoryzacji indywidualnej w Polsce w latach 1990-2015*, „Przegląd Komunikacyjny” 2018, nr 4, s. 15.

¹⁴ MSWiA, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 roku*, Warszawa 2017, s. 11, 29, 33, 37, 44, 48, 59, 62, 66, 228.

¹⁵ *Crime, Violence or Vandalism in the Area – EU-SILC Survey*, Eurostat, 19 V 2021, [online] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDDW03__custom_987340/default/table?lang=en, 20 V 2021.

¹⁶ Zob. J. Widacki, *Polscy politycy o bezpieczeństwie (między demokracją a demagogią)*, [w:] *Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, red. J. Czapska, H. Kury, Kraków 2002, s. 93.

procentowe odpowiedzi, ale nie sama ich kolejność (odpowiednio 93%, 61% i 55%). Dopiero badanie z 2002 roku wskazało na odwrócenie hierarchii celów. Wprawdzie na pierwszym miejscu pozostała ochrona (77%), ale tuż za nią znalazło się *surowe karanie* (73%). Na trzecim miejscu uplasowało się dotychczas nieobecne w ankiecie *naprawienie szkody wyrządzonej przestępczością* (42%). Zwraca uwagę fakt, że odpowiedź *ułatwienie skazanym powrotu do społeczeństwa po odbyciu kary* wybrało wówczas zaledwie 17% ankietowanych, a odpowiedź *przestrzeganie praw ludzkich skazanych* – 6% (w 1993 roku było to 40%, a w 1995 – 35%)¹⁷.

Kara śmierci często traktowana jest jako *clou* w pomiarze postaw punitywnych. Wyniki badań dotyczących stosunku polskiego społeczeństwa do kary śmierci mają zaś świadczyć o jego rygoryzmie. Te prowadzone przez OBOP w 1993 i 1995 roku wskazały, że – odpowiednio – 64% i 62% Polaków sprzeciwiało się zniesieniu kary śmierci, a badania z 2000 i 2001 roku, że 66% i 69% opowiadało się za jej wprowadzeniem¹⁸. Sondaż GfK Polonia przeprowadzony w 2007 roku dla „Rzeczpospolitej” podawał, że liczba zwolenników kary śmierci spadła do 46% i po raz pierwszy była niższa od liczby jej przeciwników (52%)¹⁹. Rozbieżność poglądów obywateli na temat tej kwestii potwierdził sondaż Millward Brown SMG/KRC dla portalu Gazeta.pl z 2011 roku, który wskazywał, że 51% Polaków popierało karę kapitalną, zaś 45% było przeciwnego zdania²⁰. Nieco inaczej przedstawiają się wyniki badania CBOS, które objęło 16 lat – od 1987 roku. Procent zwolenników kary śmierci przyjął najniższą wartość (52%) w 1989 roku, a najwyższą (77%) – w 1999, 2000 i 2004 roku. Procent przeciwników był niższy i rozciągał się od 15% (1998 rok) do 34% (2011). Badania z lat 2004, 2007 i 2011 wskazywały na spadek liczby zwolenników kary śmierci (o 14% w okresie 2004-2007 i o kolejne 2% w latach 2007-2011) oraz wzrost liczby jej przeciwników (o 12% i o 3%). Nie zmienia to jednak faktu, że około 2/3 Polaków popierało karę kapitalną²¹.

Z faktu, że zwolennicy kary śmierci dominowali nad przeciwnikami, nie należy jednak wyciągać jednoznacznych wniosków. Podobnie jak z wyników badań sondażowych, takich jak to CBOS-u z 2013 roku. Aż 76% ankietowanych zgodziło się wówczas ze stwierdzeniem, że *ogólnie rzecz biorąc, lepiej byłoby, gdyby w Polsce kary dla łamiących prawo były surowsze*. Za ich złagodzeniem opowiedziało się 6%, zaś 14% odpowiedziało: *to zależy od przestępstwa*²². Po pierwsze, wskaźniki te ulegają zmianie. Badania Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości wskazują, że w 2020 roku za wprowadzeniem kary śmierci

¹⁷ TNS OBOP, *Jak karać przestępców*, Warszawa 2002, s. 3.

¹⁸ *Tamże*, s. 14.

¹⁹ M. Jałoszewski, A. Słojewska, A. Widzyk, *Polacy nie chcą kary śmierci*, „Rzeczpospolita” 2007, 21 IX.

²⁰ jagor, *Sondaż dla Gazeta.pl: 51 proc. Polaków za przywróceniem kary śmierci*, TOK FM, 3 XII 2011, [online] https://www.tokfm.pl/Tokfm/1,103087,10753179,Sondaz_dla_Gazeta_pl_51_proc_Polakow_za_przywroceniem.html, 14 V 2021.

²¹ CBOS, *Poczucie bezpieczeństwa, zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, Warszawa 2011, s. 6.

²² CBOS, *O przestrzeganiu prawa i funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Warszawa 2013, s. 4.

opowiadało się 43% ankietowanych, a 41% było odmiennego zdania²³. Po drugie, bliższe przyjrzenie się poglądom polskiego społeczeństwa na ten temat pozwala dostrzec złożoność zagadnienia. Na światło dzienne wydobywa je pogłębiona analiza szczegółowych pytań zadawanych ankietowanym. Tego rodzaju badania prowadzili Aleksandra i Teodor Szymanowscy. Aleksandra Szymanowska wskazywała, że podejście Polaków do sprawców przestępstw nie jest przesadnie restrykcyjne, o czym świadczy chociażby wyraźnie widoczna skłonność do indywidualizowania każdego przypadku przestępstwa²⁴. Wartościowych danych dotyczących punitowności polskiego społeczeństwa i jej ewolucji dostarcza publikacja Teodora Szymanowskiego, porównująca wyniki badań z 1993, 2006 i 2011 roku. Szymanowski dowodził, że poglądy badanych są *w znacznej większości racjonalne i nie kolidują z nauką o polityce karnej*²⁵. W jego ocenie od 1993 roku poglądy polskiego społeczeństwa *ewoluowały w kierunku bardziej tolerancyjnego, mniej rygorystycznego oceniania reakcji na liczne przestępstwa, z wyjątkiem kilku najgroźniejszych czynów*. Polskie społeczeństwo jest generalnie otwarte na *racjonalne zmiany w polityce karnej państwa*²⁶.

Nie ma wątpliwości co do tego, że polskie społeczeństwo dostrzega zmiany, o których była mowa powyżej. Jeśli chodzi o ogólne poczucie bezpieczeństwa, to wzrosło ono z 18% w 2001 roku do 75% w 2011 (najwyższa wartość od 1987 roku). W 2015 roku wyniosło 66%. Co do społecznego poczucia zagrożenia przestępczością, to od początku XXI wieku zmniejszyło się ono z 65% (2001 rok) do 48% (2015). W 2001 roku zagrożenia nie odczuwało 34% Polaków, w 2015 – 49%²⁷. W latach 2007-2014 wzrosła również pozytywna ocena policjantów pełniących obowiązki w okolicy ankietowanego (z 62,3% do 72,4%) oraz spadł procent opinii przeciwnych (z 17,8% do 15,9%)²⁸. Tak więc twierdzenia, że populistyczne propozycje dotyczące wymiaru sprawiedliwości są jedynie polityczną odpowiedzią na powszechne w polskim społeczeństwie zapatrywania oraz że poglądy Polaków są o wiele bardziej rygorystyczne niż poglądy elit, są zbyt daleko idącymi uproszczeniami. Nie oznacza to zarazem, że populistyczne propozycje nie mają swojego umocowania w poglądach znacznej części społeczeństwa.

Badania potwierdzają, że w polskim społeczeństwie są grupy podzielające przekonania właściwe dla populizmu penalnego i że istnieją konkretne przestępstwa, na które jest ono szczególnie wrażliwe. Zarazem część społeczeństwa pozostaje niedoinformowana

²³ J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko, *Ogólnopolskie Badanie Wiktyimizacyjne 2020. Raport z badania*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020, s. 24.

²⁴ A. Szymanowska, *Polacy wobec przestępstw i karania. Opinie i postawy społeczeństwa polskiego wobec przestępstw, zachowań patologicznych i kontrowersyjnych oraz środków kontroli nad tymi zachowaniami*, Warszawa 2008, s. 303.

²⁵ T. Szymanowski, *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów, i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012, s. 304-307.

²⁶ *Tamże*, s. 310.

²⁷ CBOS, *Polacy o bezpieczeństwie w kraju i w miejscu zamieszkania*, Warszawa 2015, s. 1-2, 6; zob. też. A. Szymanowska, *Polacy wobec przestępstw...*, s. 18-20.

²⁸ *Polskie badanie przestępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, cz. 7, Warszawa 2014, s. 12.

w zakresie bezpieczeństwa publicznego, skali przestępczości i metod jej przeciwdziałania. Prowadzi to do paradoksu, gdyż interpretacją sygnałów wysyłanych przez niedoinformowane społeczeństwo zajmują się politycy²⁹. Często odczytują je właśnie jako zachętę do tworzenia kolejnych narracji z dziedziny populizmu penalnego.

2. TŁO POLITYCZNE

Istotnym źródłem popularności populizmu prawnokarnego we współczesnej Polsce jest przeświadczenie części elit politycznych i opinii publicznej o wielowymiarowej słabości III Rzeczypospolitej – instytucjonalnej i aksjologicznej. Część z polskich problemów ma wynikać z niedostatecznej skali zmian po 1989 roku, część zaś ze zmian zbyt gwałtownych, utrzymanych w tonie bezrefleksyjnego okcydentalizmu, a przez to powierzchniowych, nieprzemyślanych i nieskutecznych. W diagnozie tej zawarta jest również nieufność do liberalnych elit i „ekspertów”, a przede wszystkim środowisk prawniczych, którym przeciwstawiana jest wola społeczeństwa – tzw. zwykłych ludzi³⁰.

Za symbol owego zjawiska uznaje się rzekomo zbyt łagodny i zbyt „liberalny” Kodeks karny z 1997 roku³¹. Do listopada 2015 roku, kiedy prace rozpoczął Sejm VIII kadencji, został on znowelizowany 66 razy. W latach 2007-2015 wniesiono ponad 70 projektów jego nowelizacji, spośród których uchwalono 40³². W okresie 2007-2011 aż 17 nowelizacji było konsekwencją inicjatywy ministra sprawiedliwości³³, kilkakrotnie wynikały one również z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego. Kodeks jest więc *permanently nowelizowany*³⁴, przy czym żadna z dotychczasowych nowelizacji nie miała charakteru zmiany całościowej.

Warto przypomnieć, że kk został przyjęty przede wszystkim głosami Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD), Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL) i Unii Wolności (UW). Głosy poparcia ich posłów (odpowiednio: 135, 108 i 52) składały się na 85% głosów popierających ustawę. Konserwatywna, katolicka i narodowa prawica była w Sejmie II kadencji niereprezentowana, jako że – za sprawą znacznego rozdrobnienia i premiującej duże komitety ordynacji – poniosła w wyborach parlamentarnych

²⁹ Zob. np. J.V. Roberts, L.J. Stalans, D. Indermaur, M. Hough, *Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries*, Oxford 2002, s. 8.

³⁰ Tak ujął to minister sprawiedliwości Zbigniew Ziobro: *Siłę i determinację daje mi empatia wobec ludzi skrzywdzonych przez przestępców. Jestem tu, by służyć zwykłym ludziom, a nie po to, by zyskać poklask liberalnie myślącej elity prawniczej*. J. Siemiatycka, *Populizm penalny...*, s. 59.

³¹ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553.

³² Obliczenia własne autora. Por. A. Marek, *Wprowadzenie*, [w:] *Problem spójności prawa karnego z perspektywy jego nowelizacji. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Toruń 20-22 września 2010 r.*, red. A. Marek, T. Oczkowski, Warszawa 2011, s. IX.

³³ K. Żaczekiewicz, *Minister Gowin stawia na stabilność prawa*, Prawo.pl, 6 I 2012, [online] <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/minister-gowin-stawia-na-stabilnosc-prawa,173015.html>, 20 V 2021.

³⁴ J. Giezek, *Wprowadzenie*, [w:] *Kodeks karny, część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014, s. 11.

1993 roku dotkliwą porażkę. Dla części opinii publicznej stwarza to dogodny asumpt, aby przyjęty krótko przed wyborami parlamentarnymi 1997 roku kk utożsamiać z konsensusem postkomunistycznej lewicy i liberałów.

Choć po populizm penalny sięgała zdecydowana większość polskich partii politycznych obecnych w parlamencie, lewicowych i prawicowych, konserwatywnych i liberalnych, to za siłę polityczną będącą najważniejszym krytykiem kk należy uznać Prawo i Sprawiedliwość (PiS). Kamieniem węgielnym tej partii było sprawowanie funkcji ministra sprawiedliwości przez Lecha Kaczyńskiego w latach 2000-2001. Zyskał on wówczas dużą sympatię społeczną za deklaracje bezkompromisowego rozprawienia się z przestępczością. Rządzące w okresie 2005-2007 PiS szczególnie chętnie sięgało po populizm penalny³⁵. Na podobny do L. Kaczyńskiego sukces liczył później Zbigniew Ziobro, porzucając PiS i zakładając w 2012 roku Solidarną Polskę (SP), ugrupowanie charakteryzujące się radykalnym językiem dotyczącym zwalczania przestępczości.

Po przyspieszonych wyborach parlamentarnych 2007 roku rząd utworzyła koalicja PO i PSL. Alternacja władzy odbywała się w atmosferze demontażu i rozliczenia IV RP. Nowi rządzący zapowiedzieli „politykę miłości” oraz powrót do przewidywalności, stabilności i racjonalności sfery publicznej. Deklarowano też odejście od języka podziałów i oskarżeń wykorzystywanego przez PiS. Istotnym elementem zmiany miało być również odejście od populizmu penalnego. Poza PO, PiS-em i PSL-em w Sejmie VI kadencji znalazła się jeszcze koalicja Lewica i Demokraci (LiD), w skład której wchodziły: SLD, SDPL, Partia Demokratyczna-Demokraci.pl (PD) i Unia Pracy (UP), przy czym ta ostatnia nie wprowadziła do parlamentu żadnego ze swoich kandydatów, zaś PD została wyrzucona z koalicji po kilku miesiącach. Wybory parlamentarne 2011 roku nie zmieniły znacząco układu sił w parlamencie. Koalicja PO i PSL-u utrzymała się u władzy, a najważniejszym ugrupowaniem opozycyjnym pozostało PiS. W trakcie VI kadencji wyodrębniła się z niego Polska Jest Najważniejsza (PJN), a w trakcie VII kadencji – wspomniana już SP. Do Sejmu VII kadencji weszły też SLD i Ruch Palikota (późniejszy Twój Ruch).

3. POPULIZM PENALNY OPOZYCJI

Jednym z najpowszechniejszych przykładów populizmu penalnego są propozycje zaostrożenia przepisów Prawa o ruchu drogowym, w szczególności związane z prowadzeniem pojazdu w stanie nietrzeźwości. W Sejmie VI kadencji tego rodzaju rozwiązanie jako pierwsze zaproponowało PiS. 28 kwietnia 2009 roku posłowie tej

³⁵ PiS szło do wyborów 2005 roku, mając przygotowany projekt nowelizacji kk, przygotowany przez L. Kaczyńskiego i podpisany przez 120 tys. Polaków. Proponowany zakres zaostrożenia przepisów był rozległy, a towarzyszyła mu frazeologia, taka jak: *Więcej praw dla ofiar przestępstw, mniej dla bandytów*. Kara miała być *dolegliwa*, ponieważ, jak tłumaczono, powinna pełnić funkcję odstrasżającą. *Badania naukowe dowodzą, że surowość kar odstrasza sprawców od popełniania przestępstw. Tymczasem obowiązujący kodeks wręcz zakazuje sądom stosowania zasady odstraszenia przy wymierzaniu kary* – przekonywano. *IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich*, Warszawa 2005, s. 26.

partii złożyli projekt ustawy zaostrzający przepisy dotyczące odpowiedzialności osób prowadzących pojazdy mechaniczne pod wpływem alkoholu, wskazujący na przypadki, w których nietrzeźwy kierowca traciłby prawo do kierowania pojazdem „na zawsze”³⁶. Dwa tygodnie wcześniej Policja przedstawiła statystyki dotyczące bezpieczeństwa drogowego w czasie Świąt Wielkanocnych. Liczba wypadków wzrosła o 10% w porównaniu do analogicznego okresu w poprzednim roku, a liczba nietrzeźwych kierujących – o 47%³⁷. Była to jednostkowa sytuacja, nieświadcząca o szerszym, pozaświątecznym trendzie.

Poseł Widacki (PD) wnioskował o odrzucenie projektu w pierwszym czytaniu. Argumentował: *80% badanych mówi, że chcieliby zaostrzyć odpowiedzialność karną dla pijanych kierowców, ale zapytajmy tych samych ludzi, ile razy zdarzyło im się prowadzić po pijanemu, ile razy nakłaniali kierowcę do picia, ile razy wsiadali do samochodu świadomi tego, że siedzący za kierownicą człowiek jest nietrzeźwy. To jest prawdziwy problem. [...] Jest rozsądna opinia Sądu Najwyższego, opinia Naczelnej Rady Adwokackiej, Krajowej Rady Sądownictwa. Wszyscy fachowcy mówią: Nie tędy droga. Dlaczego upieracie się i twierdzicie, że wy macie rację, a nie oni? [...] Przed tą debatą rozmawiałem z kolegami z innych klubów, którzy mówili: Nie będziemy składać wniosku o odrzucenie w pierwszym czytaniu, bo 80% Polaków chce, żeby zaostrzyć represję karną*³⁸.

Jego wniosek został odrzucony. Projekt rozpatrywano wspólnie z rządowym projektem ustawy nowelizującej kk (m.in. powołano wtedy do życia Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym)³⁹, w wyniku czego został złagodzony. Tak przygotowana nowelizacja została jednogłośnie przyjęta przez Sejm i weszła w życie w latach 2010-2011⁴⁰.

Inna partia opozycyjna, SdPL, zainicjowała jesienią 2009 roku (a więc w momencie, w którym projekt PiS-u znajdował się w pracach komisyjnych) akcję *STOP śmierci na drogach* i zaproponowała zaostrzenie kar za kierowanie pojazdem pod wpływem alkoholu, przy jednoczesnym obniżeniu progu nietrzeźwości do 0,0 promila dla kierowców autobusów, samochodów ciężarowych, taksówkarzy i motorniczych tramwajów⁴¹. *Państwo polskie po 20 latach transformacji systemowej nie potrafi zapewnić swoim obywatelkom i obywatelom bezpieczeństwa na drogach* – pisano w liście do premiera⁴².

Kategoryczne stwierdzenia tego rodzaju stały w sprzeczności ze statystykami wskazującymi, że liczba wypadków z udziałem nietrzeźwych uczestników ruchu

³⁶ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 2115, 28 IV 2009.

³⁷ *Bezpieczeństwo na drogach podczas Wielkanocy*, Policja.pl, 14 IV 2009, [online] <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/39258,dok.html>, 20 V 2021.

³⁸ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, kadencja VI, *Sprawozdanie Stenograficzne z 48 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 26 sierpnia 2009 r. (pierwszy dzień obrad)*, Warszawa 2009, s. 48.

³⁹ *Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska*, druk nr 1854, 27 III 2009.

⁴⁰ *Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska*, Dz.U. 2010 nr 40 poz. 227. Zob. szerzej R. A. Stefański, *Ustawowe zaostrzenie represji za przestępstwa komunikacyjne*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7-8.

⁴¹ Dokument Socjaldemokracji Polskiej, *STOP śmierci na drogach*, IX 2009, s. 2-3.

⁴² Dokument Socjaldemokracji Polskiej, *List do premiera Tuska*, 14 IX 2009, s. 1.

konsekwentnie maleje. W 1998 roku miało miejsce 10,9 tys. tego rodzaju zdarzeń, zaś w 2008 – 6,3 tys.⁴³ Zmiany te były pomyślane jako propozycje SdPL-u dla rządu i nie zostały ujęte w projekcie ustawy autorstwa polityków tej partii.

W styczniu 2014 roku szeroko komentowano wypadek w Kamieniu Pomorskim, w którym zginęło sześć osób. Już następnego dnia, czyli 2 stycznia, SP ogłosiła program *Zero tolerancji dla pijanych bydlaków*, który przewidywał m.in. wypadek pojazdu mechanicznego prowadzonego przez sprawcę⁴⁴. Projekt ustawy jednak nie został przedłożony. Propozycję legislacji złożył natomiast już dwa dni po wypadku PiS. Jego autorzy zmierzali m.in. do zaostrzenia kar za nieumyślne spowodowania katastrofy komunikacyjnej ze skutkiem śmiertelnym lub ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu, a także zniesienia możliwości zawieszania kary pozbawienia wolności dla sprawców wypadków ze skutkiem śmiertelnym, spowodowanych w stanie nietrzeźwości lub odurzenia. W uzasadnieniu wprost powoływali się na kilka niedawnych zdarzeń tego rodzaju, a w szczególności na to w Kamieniu Pomorskim⁴⁵.

Trzeba dodać, że 2014 rok był kolejnym, w którym zanotowano rekordowo niską liczbą wypadków drogowych z udziałem nietrzeźwych (3,5 tys.)⁴⁶.

Do drugiej grupy propozycji należą te dotyczące zaostrzania kar za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. W drugiej połowie 2012 roku opinia publiczna emocjonowała się sprawą Szymona z Będzina (zob. dalej). Zarazem głośna medialnie stała się sprawa wyroku w sprawie śmierci studenta Macieja Mieśnika w Radomiu. Jego sprawcy odpowiadali za pobicie ze skutkiem śmiertelnym, a nie za zabójstwo⁴⁷. 11 grudnia zapadł wyrok, którego wysokość zaskoczyła i oburzyła część opinii publicznej. *Trzeba zaostrzyć kary za takie przestępstwa. Jeśli ktoś zabił albo ciężko pobił człowieka, to musi za to odpowiedzieć. W przypadkach, gdy zabito człowieka, kara musi się kłaść na całe życie sprawcy – mówił Jarosław Kaczyński*⁴⁸. Propozycja zaostrzenia przepisów karnych była jednym z elementów jesiennego „ofensywy programowej” PiS-u. Prezes tej partii wyjaśniał, że należy zamierzać do tego, aby *ewidentne zabójstwa nie były traktowane jako pobicia ze skutkiem śmiertelnym. Bo jeżeli kilku ludzi katuje kogoś w sposób wyjątkowo brutalny, to jest oczywiście zabójstwo, a nie żadne pobicie ze skutkiem śmiertelnym i to jest nawet zabójstwo ze*

⁴³ Komenda Główna Policji, Biuro Ruchu Drogowego, Wydział Profilaktyki i Analiz, *Wypadki drogowe w Polsce w 2009 roku*, Warszawa 2010, s. 60; R. A. Stefański, *Ustawowe zaostrzenie represji za przestępstwa komunikacyjne*, „Prokuratora i Prawo” 2010, nr 7/8, s. 23.

⁴⁴ „Zero tolerancji dla pijanych bydlaków”. *Partie chcą zmian w prawie. Każda po swojemu*, TVN24, 2 I 2014, [online] www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/zero-tolerancji-dla-pijanych-bydlakow-partie-chca-zmian-w-prawie-kazda-po-swojemu,383970.html, 21 XII 2020.

⁴⁵ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 2169, 3 I 2014.

⁴⁶ Komenda Główna Policji, Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego, Wydział Ruchu Drogowego, *Wypadki drogowe w Polsce w 2014 roku*, Warszawa 2015, s. 63.

⁴⁷ K. Stasiak, *Wyrok za pobicie Maćka*, „Gazeta Wyborcza” 2012, 12 XII.

⁴⁸ *Kaczyński o zakatowaniu Maćka Mieśnika: Kara musi być surowa*, „Fakt” 2012, 14 XII, [online] <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/jaroslaw-kaczynski-o-skatowaniu-macieja-miesnika-jaroslaw-kaczynski-domaga-sie/q0yz1fc>, 20 V 2021.

szczególным okrucieństwem⁴⁹. 21 grudnia 2012 roku PiS złożyło projekt obszernej nowelizacji kk, która zastrzała wiele przepisów dotyczących m.in. udziału w bójkę lub pobiciu ze skutkiem śmiertelnym (wprowadzała też okoliczność działania ze szczególnym okrucieństwem, za co groziło nawet dożywocie). Projektodawcy przekonywali, że propozycja wychodziła naprzeciw *oczekiwaniom społecznym w zakresie surowego karania przestępców dopuszczających się przestępstw o najbardziej bulwersującym charakterze społecznym*⁵⁰.

Krótko później, 28 grudnia, ujawniono podwójne morderstwo w Grodźcu. Kilku-dniowa obława zakończyła się ujęciem sprawcy⁵¹. Natomiast 18 lutego 2013 roku rozpoczął się jeden z najgłośniejszych procesów ostatnich lat w Polsce, dotyczący tzw. sprawy Madzi z Sosnowca (zabójstwo sześciomiesięcznego dziecka). Sprawa ta zbiegła się z innymi głośnymi wydarzeniami. 16 lutego miał miejsce tzw. mord w Łodzi (morderstwo na ul. Piotrkowskiej), a w nocy z 16 na 17 lutego – tzw. bandycki napad w Żyrardowie (poszkodowanemu ucięto dłoń)⁵². 24 lutego SP odpowiedziała na projekt PiS-u, przedstawiając program *Zero tolerancji dla morderców i przemocy*, którego flagowym postulatem było zaostrenie przepisów dotyczących dzieciobójstwa⁵³. Partia Ziobry uznała, że grudniowy projekt PiS-u to krok *w dobrym kierunku*, ale skrytykowała go za szereg błędów i nadmierną łagodność⁵⁴. Projekt PiS-u trafił do prac komisyjnych, z których nigdy nie wrócił pod obrady Sejmu. Solidarna Polska własnego projektu nie zgłosiła.

W ocenie części polityków zbyt łagodne prawo prowadziło do zbyt niskiej liczby osadzonych. Jacek Czabański, publicysta bliski partii Ziobry, a w przeszłości jego doradca, w 2009 roku przekonywał, że polski kk pomimo późniejszych „zastrzających” nowelizacji należał do łagodniejszych w Europie⁵⁵. Postulował jego zaostrenie i rozbudowę systemu więzień, powołując się na przykład USA, gdzie zwiększenie o 590% liczby więźniów w latach 1973-2003 miało zaowocować spadkiem przestępczości o 67%⁵⁶. Andrzej Marek komentował, że realizacja tego postulatu w borykającym się z proble-

⁴⁹ *Zaostrenie kar za korupcję i najcięższe przestępstwa – nowe propozycje PiS*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2012, 2 IX, [online] <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/644075,zaostrenie-kar-za-korupcje-i-najcięższe-przestępstwa-nowe-propozycje-pis.html>, 20 V 2021.

⁵⁰ *Poselski projekt o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk nr 1117, 21 XII 2012.

⁵¹ *Morderstwo w Grodźcu: Zabójca ojca i macochy niepoczytalny. Jest wniosek o umorzenie sprawy*, „Dziennik Zachodni” 2013, 1 VII, [online] <https://dziennikzachodni.pl/morderstwo-w-grodzcu-zabojca-ojca-i-macochy-niepoczytalny-jest-wniosek-o-umorzenie-sprawy/ar/934166>, 20 V 2021.

⁵² PIOT, *Antyterrorysta postrzelił niewinnego człowieka*, „Gazeta Wyborcza” 2013, 19 II.

⁵³ Solidarna Polska, *Solidarna Polska przedstawia pakiet „Zero tolerancji dla morderców i przemocy”*, [online] <http://www.klubsp.pl/aktualnosc/sp-przedstawia-pakiet-zero-tolerancji-dla-mordercow-i-przemocy>, 14 VII 2014.

⁵⁴ *Sprawozdanie Stenograficzne z 35 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 8 marca 2013 r. (trzeci dzień obrad)*, s. 298.

⁵⁵ J. Czabański, *Ocena bezpieczeństwa w Polsce w latach 1989-2009*, [w:] *Quo vadis Polonia? W drodze do demokratycznego państwa prawa. Polska 1989-2009*, red. J. Kochanowski, M. Kurus, Warszawa 2010, s. 183.

⁵⁶ *Tamże*.

mami finansowymi państwie, w którym 45 tys. osób *oczekuje na miejsce do odbycia kary*, byłaby nie tylko niemożliwa, lecz także szkodliwa – *musiałaby doprowadzić więzennictwo polskie do katastrofy*⁵⁷. Opublikowany w połowie 2009 roku raport Europejskiej Agencji Statystycznej, uwzględniający dane dotyczące 27 państw członkowskich Unii Europejskiej, kilku innych państw europejskich (m.in. Turcji) i USA, wskazywał, że w 2007 roku Polska posiadała największą w EU i drugą największą w Europie populację więzienną (ponad 90 tys. – o 500 więźniów więcej posiadała Turcja). Jeśli chodzi o liczbę osadzonych przypadającą na 100 tys. mieszkańców (wskaźnik prizonizacji), to Polska uplasowała się na czwartej pozycji w Europie z wynikiem 228 – wyższe wskaźniki miały Estonia (302), Łotwa (293) i Litwa (232). USA posiadały 26 razy większą populację więzienną (wskaźnik 758)⁵⁸.

Wspomniana sprawa Szymona z Będzina dotyczyła dzieciobójstwa. W marcu 2010 roku w cieszyńskim stawie odnaleziono zwłoki dwuletniego chłopca. Szeroko zakrojona akcja policji nie doprowadziła do wykrycia sprawcy i po dwóch latach śledztwo w sprawie śmierci „chłopca z Cieszyna” umorzono. Koniec czerwca 2012 roku przyniósł jednak zwrot w sprawie. Ustalono tożsamość dziecka i odnaleziono jego rodziców – jak się później okazało, winnych spowodowania śmierci chłopca. 24 czerwca prokuratura skierowała do sądu wnioski o tymczasowe aresztowanie obojga. Dwa dni później SP zaproponowała, aby zabójstwo dziecka było automatycznie traktowane jako zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem, zagrożone karą 25 lat więzienia i dożywocia⁵⁹. Tym razem propozycje przedłożono w formie datowanego na 9 lipca projektu ustawy⁶⁰. Został on skrytykowany przez Sąd Najwyższy i Krajową Radę Sądownictwa, a następnie odrzucony w pierwszym czytaniu w marcu 2013 roku⁶¹.

Solidarna Polska postanowiła pójść za ciosem i dwa tygodnie później złożyła projekt ustawy zaostrzający sankcje za przestępstwa seksualne (gwałt kazirodczy i na nieletnim)⁶². Również i tej propozycji towarzyszyła negatywna opinia Sądu Najwyższego. W grudniu 2012 roku projekt trafił do komisji, przez którą był rozpatrywany wspólnie z dwiema propozycjami PO koncentrującymi się na kwestiach proceduralnych, związanych zwłaszcza ze zmianą trybu ścigania gwałtu – majowej⁶³ i listopadowej⁶⁴. Na eta-

⁵⁷ A. Marek, *Funkcje kary pozbawienia wolności na tle zmian polityki karnej*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu Karnego Wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009, s. 73.

⁵⁸ Eurostat News Release, *EU Crime Statistics 2005–2007: Around 600 000 Prisoners in the EU27*, 91/2009, 19 VI 2009.

⁵⁹ *25 lat lub dożywocie za zabicie dziecka?*, PolskieRadio.pl, 26 VI 2012, [online] www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/634163,25-lat-lub-dozywocie-za-zabicie-dziecka, 21 XII 2020.

⁶⁰ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 1108, 9 VII 2012 r.

⁶¹ *Sprawozdanie Stenograficzne z 36 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 marca 2013 r. (trzeci dzień obrad)*, s. 237.

⁶² *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 757, 23 VII 2012.

⁶³ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, druk nr 532, 10 V 2012.

⁶⁴ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, druk nr 998, 22 XI 2012.

pie prac komisyjnych propozycje SP dotyczące zaostrzenia kar zostały odrzucone i kiedy projekt nowelizacji powrócił pod obrady Sejmu, był wypadkową dwóch ustaw PO (wprowadzał m.in. ściganie przestępstwa zgwałcenia z urzędu). Sejm poparł nowelizację niemal jednogłośnie⁶⁵.

Kolejna głośna sprawa dotyczyła przestępstw przeciwko wolności. W listopadzie 2007 roku ruszył proces porywaczy i zabójców Krzysztofa Olewnika. Kilka miesięcy wcześniej w celi aresztu znaleziono ciało przywódcy grupy, Wojciecha Franiewskiego. 4 kwietnia 2008 roku samobójstwo popełnił także drugi z oskarżonych, Sławomir Kościuk. Kilka dni wcześniej (wraz z jeszcze jedną osobą) został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Jako że to właśnie zeznania Kościuka odegrały kluczową rolę w procesie, a w całej sprawie pozostało wiele niejasności (dotyczących m.in. rażących uchybień w prowadzonych czynnościach policyjnych), jego śmierć mogła przekreślić szanse na ustalenie kolejnych faktów⁶⁶. Sprawa nie schodziła z medialnych „czołówek”, a PiS zaczęło domagać się powołania komisji śledczej. 19 kwietnia zapowiedziało przygotowanie projektu zaostrzenia kar za przestępstwo pozbawienia wolności. Projekt został złożony 15 maja, a cztery miesiące później wniosek o jego odrzucenie w pierwszym czytaniu został poparty przez zaledwie przez 42 posłów. Proces legislacyjny trwał bardzo długo, bo aż do końcówki 2009 roku⁶⁷. W trzecim czytaniu za nowelizacją opowiedziało się 408 posłów, w tym ci, którzy wcześniej uznawali ją za przykład populizmu penalnego⁶⁸. Obowiązujące dotąd sankcje karne, czyli od roku do 10 lat pozbawienia wolności w przypadku typu podstawowego czynu zabronionego i od dwóch do 12 lat w przypadku typu kwalifikowanego, zostały zastąpione karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż trzy lata (typ podstawowy) oraz nie krótszy niż pięć lat lub 25 lat pozbawienia wolności (typ kwalifikowany).

W ostatniej kategorii, obejmującej sprawy różne, należy wspomnieć o trzech głośnych tematach. Odpowiadając na prace PO zmierzające do uregulowania kwestii stosowania metody *in vitro*, grupa parlamentarzystów zaproponowała jesienią 2009 roku nowelizację kk przewidującą penalizację *doprowadzenia do zapłodnienia komórki jajowej poza organizmem matki*. Za propozycją stała grupa polityków, która dwa tygodnie później wystąpiła z klubu parlamentarnego PiS-u i powołała koło parlamentarne Polska Plus⁶⁹. W maju 2010 roku projekt został odrzucony w pierwszym czytaniu, choć broniło go 179 posłów z PiS-u, PSL-u i Polski Plus.

⁶⁵ Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 2013 poz. 849.

⁶⁶ M. Orłowska, H. Woźniak, *Samobójstwo pod celą*, „Gazeta Wyborcza” 2008, 7 IV.

⁶⁷ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz Kodeks postępowania karnego*, druk nr 753, 15 V 2008; *Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, Dz.U. 2010 nr 7 poz. 46.

⁶⁸ Zob. np. *Postowie za zaostrzeniem kar za porwanie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2009, 18 III, [online] https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/119828,poslowie-za-zaostrzeniem-kar-za-porwanie.html,komentarze-najnowsze,1,20_V_2021.

⁶⁹ Spośród 19 posłów podpisanych pod projektem 14 zostało wybranych z list PiS-u; 8 założyło później koło Polska Plus, 4 pozostało posłami PiS-u, 2 miało w momencie składania projektu status posłów

12 czerwca 2012 roku podczas turnieju piłkarskiego Euro 2012 w Warszawie doszło do chuligańskich burd przed meczem Polska–Rosja. Już dwa dni później SLD⁷⁰ zaproponował zaostrenie kar za występki o charakterze chuligańskim. W najbliższym czasie miała zostać przygotowana odpowiednia nowelizacja kk, ale SLD pomysł porzucił.

Na początku 2013 roku media rozpisywały się o „wigilijnym samobójstwie Stasia”, 16-latka palącego marihuanę. 20 stycznia informacja na ten temat pojawiała się w przestrzeni publicznej, a następnego dnia SP zapowiedziała zaostrenie kar za posiadanie narkotyków. Projekt miał trafić do Sejmu już 23 stycznia⁷¹. Do sprawy jednak już nie wrócono.

4. POPULIZM PENALNY RZĄDZĄCYCH

W omawianym okresie rządząca koalicja PO–PSL dysponowała stabilną większością. Umożliwiło jej to szybkie reagowanie na głośne medialnie sprawy. Dobrym przykładem jest wspomniany już wypadek samochodowy w Kamieniu Pomorskim. Wprawdzie to PiS zareagował wcześniej, ale rząd Donalda Tuska zamierzał przejąć inicjatywę. 7 stycznia przedstawił *pakiety rozwiązań na rzecz walki z pijanymi kierowcami*⁷². Został on następnie wpisany w kompleksową nowelizację kk, przyjętą przez rząd 8 maja⁷³ i skierowaną do Sejmu 8 lipca⁷⁴. Jeszcze większym refleksem wykazało się PSL, które nie tylko zapowiedziało zmiany, ale już 7 stycznia złożyło własny projekt ustawy⁷⁵. Projekty PiS-u (z 3 stycznia), PSL-u (z 7 stycznia) i rządu (z 8 lipca) były rozpatrywane wspólnie w lutym 2015 roku. Ostatecznie w marcu przyjęto nowelizację, a jej przepisy weszły w życie w maju⁷⁶.

niezrzeszonych. Projekt poparło także 5 polityków PSL-u. Reprezentantem wnioskodawców był późniejszy polityk Polski Plus. Był to dokładnie ten sam projekt, który wcześniej złożył obywatelski komitet „Contra in vitro”. *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 2741, 7 X 2009.

⁷⁰ Zob. np. *SLD: zaostrzyć kary za chuliganstwo*, Onet, 14 VI 2012, [online] <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/sld-zaostrozyc-kary-za-chuliganstwo,1,5160768,wiadomosc.html>, 14 V 2021.

⁷¹ agy, mok, jbr, *SP chce zaostrenie kar za posiadanie narkotyków*, Money.pl, 21 I 2013, [online] https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/sp:chce;zaostrenie;kar;za;posiadanie;narkotykow,83,0,1236307.html, 20 V 2021.

⁷² *Rząd przygotował pakiet rozwiązań na rzecz walki z pijanymi kierowcami*, MSWiA, 7 I 2014, [online] <https://archiwum.mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/11700,Rzad-przygotowal-pakiet-rozwiazan-na-rzecz-walki-z-pijanymi-kierowcami.html>, 21 XII 2020.

⁷³ Mdo, „Wielka nowelizacja” kodeksu karnego przyjęta przez rząd. *Kary „realnie dolegliwe”*, TVN, 9 V 2014, [online] www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wielka-nowelizacja-kodeksu-karnego-przyjeta-przez-rzad-kary-realnie-dolegliwe,426254.html, 21 XII 2020.

⁷⁴ *Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk nr 2586, 7 VII 2014.

⁷⁵ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk nr 2182, 7 I 2014.

⁷⁶ *Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. 2015 poz. 541.

Najsłynniejszym populistycznym pomysłem rządu Tuska była tzw. chemiczna kastracja pedofilów, czyli terapia farmakologiczna zmierzająca do zapobieżenia ponownemu popełnieniu przestępstwa o charakterze pedofilskim. Deklaracja przyjęcia odpowiedniej ustawy padła z ust premiera 9 września 2008 roku, czyli dzień po tym, kiedy cała Polska usłyszała o sprawie Krzysztofa Bartoszuaka, gwałciciela z Grodziska koło Siemiatycz, nazywanego wkrótce „polskim Fritzlem”. Premier stwierdził: *I wiem, że takie rzeczy spotykają się na pewno z oburzeniem ze strony obrońców praw człowieka, i powiem rzecz może radykalną, ja nie sądzę żeby wobec takich indywidualów, takich kreatur [...] można zastosować termin „człowiek”*⁷⁷. Projekt był gotowy po kilku tygodniach⁷⁸, a przyjęto go po roku⁷⁹. W międzyczasie PiS przystąpił do populistycznej rywalizacji z PO, której tłem była możliwa sprzeczność planowanych przepisów z ustawą zasadniczą. *Nie mówmy o dziwnych ustawach, zmienmy po prostu konstytucję, by sąd mógł decydować o zabiegach medycznych* – stwierdził Przemysław Gosiewski (PiS)⁸⁰. Minister sprawiedliwości Zbigniew Cwiąkałski dowodził jednak, że tzw. kastracja chemiczna jest zgodna z konstytucją⁸¹.

Podobnie stało się w przypadku pierwszej w Polsce legislacji dotyczącej *sexually violent predator* (SVP), przyjętej po medialnej burzy, jaka rozpełtała się wokół wyjścia na wolność Mariusza Trynkiewicza, seryjnego mordercy i przestępcy seksualnego nazywanego *szatanem z Piotrkowa*⁸². W 1989 roku wymierzono mu karę śmierci, ale w wyniku amnestii z tamtego roku wyrok został zmieniony na karę 25 lat pozbawienia wolności. Już w 2012 roku wywołało to utrzymane w sensacyjnym i histerycznym tonie publikacje medialne, ostrzegające, że w najbliższym czasie zakłady karne opuści wielu niebezpiecznych przestępców, których wyroki zostały złagodzone przed ćwierćwieczem⁸³. 17 lipca 2013 roku rząd skierował do Sejmu projekt ustawy wprowadzającej do polskiego prawa dwa postpenalne i bezterminowe środki stosowane wobec „osoby stwarzającej zagrożenie”: nadzór prewencyjny i umieszczenie w Krajowym Ośrodku Terapii Zaburzeń Psychicznych⁸⁴. 23 października zaledwie 30 posłów (głównie z Twojego Ruchu)

⁷⁷ Premier chce przymusowej kastracji pedofilów, TVN24, 9 IX 2008, [online] <https://tvn24.pl/polska/premier-chce-przymusowej-kastracji-pedofilow-ra70152-3714917>, 20 V 2021.

⁷⁸ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy o Policji, druk nr 1276, 31 X 2008.

⁷⁹ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2009 nr 206 poz. 1589.

⁸⁰ PiS: Kastrację pedofilów zapisać w konstytucji, RMF24, 25 IX 2008, [online] https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-pis-kastracje-pedofilow-zapisac-w-konstytucji,nId,232321#crp_state=1, 21 XII 2020.

⁸¹ Cwiąkałski o kastracji chemicznej: zgodna z konstytucją, „Dziennik Gazeta Prawna” 2008, 19 IX, [online] <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/37168,cwiakalski-o-kastracji-chemicznej-zgodna-z-konstytucja.html>, 20 V 2021.

⁸² M. Bocheński, *Populizm penalny w polskim wydaniu – rzecz o kryminologicznej problematyce ustawy o postępowaniu wobec osób stwarzających zagrożenie*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 2.

⁸³ J. Blikowska, M. Kozubal, *Szatan z Piotrkowa na wolności*, „Uważam Rze” 2012, nr 39 z 24 IX.

⁸⁴ Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, nr 1577, 17 VII 2013.

zagłosowało przeciwko ustawie. Weszła ona w życie 22 stycznia 2014 roku⁸⁵, czyli trzy tygodnie przed wyjściem Trynkiewicza na wolność. O towarzyszącej jej debacie publicznej, obfitującej w zabiegi dehumanizujące, najlepiej świadczy fakt, że opatrzono ją popularną nazwą „ustawa o bestiach”.

Podobnym przykładem była akcja przeciw „mowie nienawiści” uruchomiona w 2012 roku pod wpływem serii kontrowersyjnych wypowiedzi polityków i dziennikarzy. Początkowo sprawą zainteresowała się opozycyjna lewica, wnosząc projekty odnoszące się do ochrony praw mniejszości. Powstały dwa projekty ustaw wymierzonych w *hate speech*: Ruchu Palikota (7 marca⁸⁶) i SLD (20 kwietnia⁸⁷). Rządząca PO przystąpiła wreszcie do rywalizacji, zgłaszając własny projekt (27 listopada⁸⁸), ale uczyniła to dopiero wtedy, kiedy temat stał się odpowiednio głośny medialnie. Po pierwsze, chodziło o wypowiedź skrajnie prawicowego publicyisty Grzegorza Brauna, który we wrześniu 2012 roku publicznie przekonywał, że drogą do uzdrowienia życia publicznego w Polsce jest rozstrzelanie części dziennikarzy. Jego słowa stały się szerzej znane 24 listopada. Po drugie, głośna była sprawa dra inż. Brunona Kwietnia, który w drugiej połowie tamtego roku miał przygotowywać atak terrorystyczny na najwyższe władze państwowe. 9 listopada został w związku z tym zatrzymany, a 20 listopada poinformowano o tym opinię publiczną. Zarazem prokuratura wskazała, że kierowały nim pobudki *nacjonalistyczne, ksenofobiczne i antysemickie*⁸⁹. I właśnie w tych okolicznościach PO przedłożyła swój projekt⁹⁰. Wszystkie trzy proponowane nowelizacje trafiły do prac komisyjnych i na tym zakończył się ich los.

Próby selektywnego reagowania można zobaczyć również w odniesieniu do zjawiska stalkingu. Obserwowano je w Polsce od kilku lat, ale nie posiadało prawnego umocowania. Dopiero sprawa nękania warszawskiej dentystyki, popularna w mediach w drugiej połowie 2009 roku, doprowadziła do zmiany prawa i uzupełnienia katalogu przestępstw przeciwko wolności. Nękająca ją osoba została skazana w październiku 2009 roku, ale w związku z innymi czynami (m.in. groźbami karalnymi). Krótko później Ministerstwo Sprawiedliwości zapowiedziało unormowanie stalkingu⁹¹. Rząd zaproponował stosowną nowelizację kk w październiku 2010 roku⁹². Spotkała się ona z powszechnym poparciem i weszła w życie w połowie 2011 roku⁹³. Do tej samej grupy

⁸⁵ *Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, Dz.U. 2014 poz. 24.

⁸⁶ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 340, 7 III 2012.

⁸⁷ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 383, 20 IV 2012.

⁸⁸ *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 1078, 27 XI 2012.

⁸⁹ G. Zawadka, M. Kozubal, *Rok zamachowca pod okiem służb*, „Rzeczpospolita” 2012, 21 XI.

⁹⁰ P. Kościński, PAP, *PO chce ścigać za mowę nienawiści na tle politycznym*, „Gazeta Wyborcza” 2012, 28 XI.

⁹¹ A. Sergiej, *Nękanie, czyli stalking będzie karalne*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2010, 5 II, [online] <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/761980,nekanie-czyli-stalking-bedzie-karalne.html>, 20 V 2021.

⁹² *Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 3553, 27 X 2010.

⁹³ *Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny*, Dz.U. 2011 nr 72 poz. 381.

zaliczyć można również nowelizację kk w związku z zabójstwem policjanta 10 lutego 2010 roku. Sprawą żyły wszystkie media, a ówczesny minister sprawiedliwości już kilka dni po uroczystościach pogrzebowych zapowiadał zmianę prawa w kierunku wzmocnienia ochrony prawnej funkcjonariuszy publicznych⁹⁴. Projekt nowelizacji złożono w kwietniu tamtego roku⁹⁵ i przyjęto kilka miesięcy później⁹⁶. Te dwa przypadki obrazują, że nie każda tego rodzaju propozycja musi być traktowana jako kontrowersyjna, zbędna czy szkodliwa.

5. FUNKCJE SOCJOTECHNICZNE POPULIZMU PENALNEGO

Pomimo podobieństw w wykorzystywaniu populizmu penalnego przez polskie ugrupowania zauważalne są różnice dotyczące posługiwania się tym narzędziem przez formacje rządzące i opozycyjne.

Kiedy po populizm penalny sięga opozycja, próbuje w ten sposób przede wszystkim skupić na sobie uwagę mediów. Wulgaryzuje i wyolbrzymia więc problem społeczny, proponując radykalne, niepotrzebne lub przeciwnie skuteczne rozwiązania. Argumenty, którymi często uzasadnia się tego rodzaju stanowiska, dotyczą rzekomych oczekiwań Polaków. Nie są one nieprawdziwe, nie dotyczą jednak większości (a już z pewnością zdecydowanej większości) społeczeństwa. Nie mniej istotne od głosów poparcia inicjatyw są jednak głosy sprzeciwu – to dzięki nim formacje opozycyjne mogą liczyć na medialne zaistnienie. Nie tylko część Polaków przekonana o konieczności zaostrzenia kar dla nietrzeźwych kierowców jest właściwym adresatem tego rodzaju komunikatu (mobilizacja elektoratu), lecz także ta, która się waha, nie ma zdania lub się z tym poglądem nie zgadza. Im ostrzejsze stanowisko, tym większa szansa na to, że zostanie w przestrzeni medialnej skrytykowane, a im głośniejsza krytyka, tym większa szansa na medialne zaistnienie jego autorów. Nic tak nie zwiększa rozpoznawalności i legitymacji radykała, jak kategoryczny sprzeciw „elit prawniczych” wobec populistycznej propozycji.

Efekt wzmacnia jeszcze fakt, że odpowiedź ze strony środowisk prawniczych przybiera najczęściej postać wywodu zbyt skomplikowanego dla przeciętnego odbiorcy, obfitując w „poglądy doktryny”, „linie orzecnicze”, paremie czy krytykę *petitio principii*. Krytykując populistów, prawnicy powołują się na innych prawników, czym wzmacniają przekonanie, że dyskusja o prawie karnym odbywa się nie ze społeczeństwem, ale w ramach ich środowiska. Tymczasem argumenty populistów są krótkie, proste, treściwe, a także obfitujące w kwieciste sformułowania i przesycone emocjami („elity występujące w obronie” przestępców – pedofilów, „zwyrodnialców”, „pijanych bandytów”). To

⁹⁴ Tryb przyspieszony zmian w Kodeksie karnym, Interia.pl, 3 III 2010, [online] <https://wydarzenia.interia.pl/polska/newsamp-tryb-przyspieszony-zmian-w-kodeksie-karnym,nId,876070#>, 22 II 2021.

⁹⁵ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o policji, druk nr 2986, 20 IV 2010.

⁹⁶ Ustawa z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji, Dz.U. 2010 nr 240 poz. 1602.

z kolei może prowadzić do frustracji części krytyków tych propozycji, którzy w takich sytuacjach sami sięgają po argumenty pozamerytoryczne i emocjonalne, np. odnoszące się do wykształcenia autorów populistycznych propozycji („nie jest prawnikiem” lub „jest słabym prawnikiem”). Populistyczna polemika z populizmem penalnym jest przeciwnie skuteczna, a polemika merytoryczna – bardzo trudna.

Inaczej populizmem penalnym posługują się rządzący. W odróżnieniu od opozycji muszą ostrożnie dobierać grupę społeczną, której populistyczna propozycja dotyczy. Przykładem tego zjawiska jest postawa koalicji PO–PSL, która wykorzystywała populizm penalny do profesjonalnego zarządzania konfliktem społecznym. Zwłaszcza pierwsza z tych partii w wielkim stopniu przyczyniła się do ewolucji funkcji populizmu penalnego w Polsce, czyniąc z niego stały element taktyki politycznej. Wyciągnęła wnioski z niepowodzeń PiS-u, które w latach 2005-2007 konsekwentnie forsowało konieczność zaostrzania znacznej liczby przepisów. Doprowadziło to do skonfliktowania tej partii z wieloma grupami społecznymi.

Prawo i Sprawiedliwość weszło w latach 2005-2007 w konflikt m.in. ze środowiskami twórczymi i prawniczymi, pracownikami ochrony zdrowia, przedsiębiorcami oraz mediami⁹⁷. Za każdym razem podłożem sporu była chęć powstrzymania rzekomo patologicznych praktyk drogą wzmocnienia nadzoru i kontroli oraz zaostrzenia przepisów. Początkowo retoryka i postulaty programowe PiS-u cieszyły się znacznym poparciem społecznym⁹⁸, szybko jednak okazało się, że Polacy są zdecydowanie mniej „rygorystyczni”, niż sądzili liderzy tej partii – zwłaszcza jeśli chodzi o konflikt postaw punitywnych i interesów grupowych. Pomimo tego z ostrych, populistycznych wypowiedzi nie zrezygnowano nawet w schyłkowej fazie kampanii wyborczej 2007 roku⁹⁹. W konsekwencji 21 października tamtego roku J. Kaczyński tłumaczył porażkę swojej partii, stwierdzając, że nie poradziła sobie z „potężnym frontem” przeciwników¹⁰⁰.

Kierownictwo PO uznało więc, że społeczeństwo jest w stanie poprzeć kolejne populistyczne „krucjaty” tylko pod dwoma warunkami: po pierwsze, opinia publiczna musi być w danej chwili skupiona tylko na jednym przeciwniku, po drugie, ów

⁹⁷ Zob. np. R. Walenciak, *Kto zagłosuje na PiS*, „Przegląd” 2007, 16 IX, [online] <http://www.przegladygodnik.pl/pl/artykul/kto-zaglosuje-na-pis>, 14 V 2021.

⁹⁸ Jeszcze w marcu 2006 roku, a więc przed podpisaniem umowy koalicyjnej z LPR i Samoobroną RP, PiS zamierzało poprzeć 35% wyborców, a PO – 31%. W kwietniu (kiedy toczyły się szeroko komentowane przez media negocjacje, zakończone ostatecznie 28 kwietnia) poparcie PiS zaczęło spadać, a różnica pomiędzy nim a PO systematycznie się powiększała. W lipcu, kiedy powołany został rząd Jarosława Kaczyńskiego, wynosiła już 8%. W tym samym czasie zauważalny był spadek liczby Polaków obawiających się, że mogą stać się ofiarą przestępstwa. Por. TNS OBOP, *Preferencje partyjne Polaków w grudniu 2006 r.*, Warszawa 2006, s. 3; CBOS, *Poczucie bezpieczeństwa, zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, Warszawa 2011, s. 3.

⁹⁹ Przykładowo przygotowano spot „Układy”, mający zaprezentować społeczeństwu stojących ponad prawem postkomunistycznych oligarchów. Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Wybory parlamentarne 2007. Media w kampanii wyborczej*, Kraków 2008, s. 27.

¹⁰⁰ az, *Kaczyński: Będziemy tuarą opozycją*, „Gazeta Wyborcza” 2007, 22 X, [online] <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,4600472.html>, 14 VII 2020.

przeciwnik nie może być „przeciętnym obywatelem” lub wpływową grupą interesu. Dlatego za cel obrano m.in.: pedofilów, kiboli, handlarzy tzw. dopalaczy, hazardzistów i „piratów drogowych”.

Populizm penalny pełni więc przede wszystkim cztery rodzaje funkcji.

Po pierwsze, jest to kształtowanie (narzucanie) agendy (*agenda-setting*). Przystępczość i rozmaite zagrożenia sprzyjają budowaniu politycznej narracji, do której muszą odnosić się inni uczestnicy życia publicznego. Rządzący posiadają w tym zakresie zdecydowaną przewagę nad opozycją, dysponując szerszymi możliwościami nagłaśniania określonych spraw. Jest to o tyle wygodne, że zawsze znajdują się głośne wydarzenia, które będzie można wykorzystać. W socjotechnice zjawisko skupiania się na przypadkach jednostkowych oraz uznawania ich za przykłady reprezentatywne i niezbite argumenty, przy ignorowaniu szerszego tła, mogącego świadczyć przeciwko promowanej tezie, nazywa się *cherry pickingiem*. Kluczem do powodzenia tych działań jest konsekwentne powtarzanie tego samego argumentu (*ad nauseam*). Tak pojmowana przystępczość to odnawialne źródło energii politycznej¹⁰¹.

Niekoniecznie chodzi tu o kreowanie problemów, a raczej o zwielokrotnianie znaczenia problemów realnie istniejących (hiperbolizacja) i pozorowanie ich rozwiązywania. Umożliwić ma to stosowanie prostych, „zdroworozsądkowych” sposobów („zamknąć”, „zwiększyć”, „zaostrzyć”), w zamysle populisty mające odzwierciedlać zapatrywania tzw. zwykłych ludzi lub wynikać z tzw. zdrowego chłopskiego rozumu. Chodzi tu zarówno o sposoby rozwiązania problemu, jak i o identyfikację jego jednostkowej przyczyny (ten błąd monokausalizmu określa się jako *the fallacy of the single cause*). Dzięki temu rządzący mogą prowadzić skuteczny *spin*, zmierzając do wyciszenia niekorzystnych wizerunkowo komunikatów i nagłośnienia tych o korzystnym wydźwięku¹⁰². Poza tym obfitujące w drastyczne szczegóły i proste w odbiorze medialne relacje (np. skrzywdzone dziecko) mogą uwiarygodnić w oczach odbiorców tezę populisty (*argumentum ad misericordiam*) oraz potęgować w społeczeństwie poczucie zagrożenia i wymuszać jeszcze więcej działań „naprawczych” ze strony rządzących. Nie brakuje więc politycznych „szeryfów”, którzy budują swoje kariery na toczeniu ciągłej walki o jak najbardziej restrykcyjne przepisy (tzw. krucjaty).

Zazwyczaj ci sami politycy pomniejszają rolę resocjalizacji lub wręcz dyskredytują jej ideę, pomijając fakt, że osoby skazane zazwyczaj kiedyś wracają na wolność. Jest to zarazem dogodna sposobność, aby powrócić do retoryki zagrożeń. Sianiem strachu, niepewności i wątpliwości (technika FUD, od słów: *fear, uncertainty, doubt*) próbują przekonać społeczeństwo, że alternatywne rozwiązania nie działają i zadziałać nie mogą. Jesliby działały, to jak to możliwe, że „wciąż mamy tyle przestępstw?”.

Powszechnie wykorzystywany jest *paltering*, czyli wybiórcze posługiwanie się prawdą. Aby wywołać pożądaną reakcję opinii publicznej, wystarczy umiejętnie

¹⁰¹ Zob. M. Filar, „Przestępstwa są niczym niewyczerpalnym bogactwem naturalnym”, [w:] *Polityczność przestępstwa...*, s. 8-9.

¹⁰² W. Furman, *Czy można odróżnić działania public relations od stronniczego dziennikarstwa?*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2015, nr 1, s. 184.

przedstawić autentyczną statystkę. Przykładowo mogłoby chodzić o statystykę dotyczącą stwierdzonych przestępstw dokonanych przy użyciu broni w Polsce w 2020 roku. Można poinformować opinię publiczną, że było ich niemal 5,4 tys.¹⁰³ (co nie jest wielką liczbą w kraju o populacji 38,35 mln), ale można też ująć to inaczej i stwierdzić, że co półtorej godziny popełniano w Polsce przestępstwo z użyciem broni. W takim komunikacie pominiętych zostałoby wiele kluczowych informacji, dotyczących m.in. typu przestępstw (najpoważniejsze należały do mniejszości, np. zabójstwo i usiłowanie zabójstwa to 0,4% całości) i typu broni (broń palna to 12%). Wydzźwięk takiego komunikatu byłby zatem niewspółmierny do realnej skali zjawiska, choć jego podstawą byłyby dane prawdziwe.

Po drugie, chodzi o przykrywanie problemów i odwracanie uwagi. Nieprzypadkowo o walce z tzw. dopalaczami dyskutowano wtedy, kiedy trwała debata nad podniesieniem stawki podatku VAT (lato-jesień 2010 roku), a o karach dla hazardzistów w cieniu tzw. afery hazardowej (jesień 2009 roku). W tym sensie nie ma większego znaczenia, czy proponowane przepisy wejdą w życie – ważna jest związana z nimi debata i towarzyszące jej emocje. Praktykę ukrywania złych wiadomości nazywa się w socjotechnice *burying bad news*, zazwyczaj jednak chodzi w niej o to, aby wydarzenie niekorzystne „przykryć” wydarzeniem o pozytywnym wizerunkowo wydzźwięku. W kontekście populizmu penalnego niepopularne decyzje rządzących mogą być jednak przykrywane „negatywnymi” informacjami – o „szalejącej przestępczości”, „fali zabójstw” czy „plądze pijanych kierowców”.

Po trzecie, chodzi o wytworzenie przekonania o sprawczości rządzących. To mechanizm komunikowania społeczeństwu, że władza czuwa i działa. Władza poradzi sobie z każdym problemem, bo drogą błyskawicznego procesu legislacyjnego może wyeliminować dowolną patologię. Tworzy to mechanizm wyjaśniania świata, w którym skomplikowany proces rządzenia i zarządzania, pełen napięć, sporów i konfliktów, zostaje sprowadzony do kwestii politycznej woli. Efekty wielu działań politycznych są zazwyczaj dostrzegalne z dużym opóźnieniem, jeśli w ogóle da się je zauważyć. W odróżnieniu od nich populistyczne zmiany w prawie karnym są czytelne i łatwo uchwytnie. Trzeba przy tym podkreślić, że często postulaty „zaostrożania przepisów” odnoszą się do zjawisk, których skala już maleje. Tym samym populistyczne nowelizacje mogą wpisać się w już obserwowalny trend i uprawomocnić w ten sposób całe przedstawione powyżej rozumowanie. Nie jest zresztą potrzebna faktyczna nowelizacja prawa – wystarczy sama jego zapowiedź. Już to wytwarza w części odbiorców przekonanie, że problem jest rozwiązywany. Jest przy tym oczywiste, że żadnego problemu społecznego nie da się rozwiązać wyłącznie metodami prawnokarnymi. Na poziom przestępczości wpływa szereg czynników, społecznych i gospodarczych, na które rozwiązania penalne mają ograniczony lub znikomy wpływ. W populistycznym dyskursie zostają one unieważnione, ponieważ dyskusowanie na temat – przykładowo – genezy

¹⁰³ *Przestępstwa przy użyciu broni (2002-2020) – przestępstwa stwierdzone*, Policja, [online] <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/bron/bron-przestepstwa/186393,Przestepstwa-przy-uzyciu-broni.html>, 14 VII 2020.

i skali społecznego przyzwolenia na kierowanie pojazdami pod wpływem alkoholu nie mogłoby owego przekonania o „sprawczości” wytworzyć. Polityka zostaje więc sprowadzona do ciągłego „gonienia królika” (*chasing the rabbit*), bez celu, a nawet intencji jego dogonienia.

Po czwarte, populizm penalny wykorzystuje się w konstruowaniu obrazu wspólnego wroga. Służy to głównie do integrowania społeczeństwa w obliczu istnienia rozmaitych *wrogich sił* i do tłumaczenia *niepowodzeń własnej polityki*¹⁰⁴. Populizm penalny odzwierciedla zjawisko braku zaufania publicznego i chęć podbudowania nadszarpniętej legitymizacji¹⁰⁵. W tym sensie populizm penalny jest techniką zarządzania strachem i konfliktem oraz eksploatacją paniki moralnej.

WNIOSKI

Przeprowadzone badanie pozwala sformułować pięć najważniejszych wniosków.

Po pierwsze, po bliższym przyjrzeniu się fenomenowi populizmu penalnego można stwierdzić, że jego utożsamianie z jakąkolwiek orientacją polityczną jest nieuprawnione. Motywacje tego rodzaju odgrywają oczywiście istotną rolę, nie jest ona jednak pierwszoplanowa.

Po drugie, polski populizm penalny ostatnich lat przypomina o wadze przypadkowości w polityce. Analitycy życia publicznego ulegają często złudzeniu o długim horyzoncie i strategicznym wymiarze polityki. Praktyka polityczna w znaczący sposób odbiega od jej schematycznego, racjonalistycznego opisu. Jest reaktywną, nieuporządkowaną i pozbawioną dalekosiężnego celu bezustanną reakcją na reakcję, a także pozoraniem reakcji.

Trzeci wniosek jest następstwem poprzedniego: współczesny polski populizm penalny ma niewiele wspólnego z kształtem systemu prawnego i wizją na jego temat. Posługującym się nim politykom w niewielkim tylko stopniu (jeśli w ogóle) zależy na faktycznym zaostreniu obowiązującego prawa, zdają sobie oni również często sprawę z braku konieczności ingerowania w materię ustawową. Przyjęcie postulowanych przepisów także niczego nie zmienia – zawsze można skupić się na innym przestępstwie lub po jakimś czasie wrócić do poprzedniego, proponując dalsze zaostrenie. Nie chodzi tu o osiągnięcie realnych skutków, tylko o samo działanie. Dlatego nic nie stoi na przeszkodzie, aby nie tylko zgłaszać propozycje wbrew parlamentarnej arytmetyce, ale też przedkładać nowelizacje niezgodne z konstytucją czy prawem międzynarodowym. Nawet przyjęcie jakiegokolwiek prawa tego rodzaju nie wyklucza kolejnych populistycznych postulatów. Hasła o konieczności „surowszego karania zwyrodnialców” można formułować w nieskończoność. Tym samym dla polityka-populisty unieważniona zostaje waga faktycznej zmiany instytucjonalnej (normatywnej, proceduralnej) jako rezultatu procesu politycznego.

¹⁰⁴ C. Mojsiewicz, K. Glass, *Przezwyciężanie wrogości i nacjonalizmu w Europie*, Toruń 1993, s. 15.

¹⁰⁵ D.A. Green, *When Children Kill Children: Penal Populism and Political Culture*, Oxford 2008, s. 237.

Po czwarte, skoro pierwszoplanowym celem polityka-populisty nie jest przyjęcie populistycznego rozwiązania prawnego, musi być nim coś innego. Celem takiego działania jest wywołanie kilku efektów w przestrzeni publicznej: skutecznego narzucenia narracji, medialnego zaistnienia (wzrost nie tyle popularności, ile rozpoznawalności), odwrócenia uwagi opinii publicznej od określonych problemów społecznych i ustanowienie lub wzmocnienie obrazu wspólnego wroga.

Po piąte, analiza konkretnych propozycji z zakresu populizmu penalnego i towarzysząca jej teoretyczna refleksja nad stanowieniem prawa są niezbędne. Ma ona stałe miejsce chociażby na gruncie teorii i filozofii prawa¹⁰⁶. Jednakże z uwagi na fakt, że populizm penalny nie jest już właściwie wyjątkiem od reguły, tylko obowiązującym standardem, stosowanym przez opcje polityczne reprezentujące rozmaite nurty ideowe, warto rozważać też jego polityczne zastosowanie. Warto omawiać go „od drugiej strony”, zwracając uwagę na polityczne motywacje stojące za instrumentalizowaniem danego problemu społecznego i odnoszącej się do niego normy prawnej. Mając na uwadze negatywny wpływ populizmu penalnego na system prawa, należy w równym stopniu podkreślać jego szkodliwe oddziaływanie na politykę i dyskurs publiczny.

BIBLIOGRAFIA

- 25 lat lub dożywocie za zabicie dziecka?, PolskieRadio.pl, 26 VI 2012, [online] www.polskie-radio.pl/5/3/Artykul/634163,25-lat-lub-dozywocie-za-zabicie-dziecka.
- Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, *Przemoc wobec kobiet. Badanie na poziomie Unii Europejskiej. Wyniki badania w skrócie*, Luksemburg–Wiedeń 2014.
- agy, mok, jbr, *SP chce zastrzeżenia kar za posiadanie narkotyków*, Money.pl, 21 I 2013, [online] https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/arttykul/sp;chce;zastrzezenia;kar;za;posiadanie;narkotykow,83,0,1236307.html.
- Anusz A., Mosakowski R., Ołdak P., Siczek P., *ABC Akcji Wyborczej Solidarność. Informator o AWS*, Warszawa 1997.
- az, *Kaczyński: Będziemy twardą opozycją*, „Gazeta Wyborcza” 2007, 22 X, [online] <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,4600472.html>.
- Berent M., *Z rozważań nad wydolnością polskiego więziennictwa przez pryzmat kary bezwzględnej pozbawienia wolności*, „Wiedza Prawnicza” 2012, nr 4.
- Bezpieczeństwo na drogach podczas Wielkanocy*, Policja.pl, 14 IV 2009, [online] <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/39258,dok.html>.
- Blikowska J., Kozubal M., *Szatan z Piotrkowa na wolności*, „Uważam Rze” 2012, nr 39 z 24 IX.

¹⁰⁶ Zob. np. T. Kaczmarek, *Racjonalny ustawodawca wobec opinii społecznej a populizm penalny*, „Archiwum Kryminologii” 2007/2008, vol. 29/30; A. Marek, *Niepowodzenie prób kompleksowej nowelizacji kodeksu karnego jako efekt sporu między populizmem a racjonalizmem*, [w:] *Populizm penalny i jego przejawy w Polsce...*; *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hańduk-Hawrylak, Warszawa 2011.

- Bocheński M., *Populizm penalny w polskim wydaniu – rzecz o kryminologicznej problematyce ustawy o postępowaniu wobec osób stwarzających zagrożenie*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 2.
- Bottoms A., *The Philosophy and Politics of Punishment and Sentencing*, [w:] *The Politics of Sentencing Reform*, red. C. Clarkson, R. Morgan, Oxford 1995.
- CBOS, *O przestrzeganiu prawa i funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Warszawa 2013.
- CBOS, *Poczucie bezpieczeństwa, zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, Warszawa 2011.
- CBOS, *Polacy o bezpieczeństwie w kraju i w miejscu zamieszkania*, Warszawa 2015.
- Crime, Violence or Vandalism in the Area – EU-SILC Survey*, Eurostat, 19 V 2021, [online] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDDW03__custom_987340/default/table?lang=en.
- Czabański J., *Ocena bezpieczeństwa w Polsce w latach 1989-2009*, [w:] *Quo vadis Polonia? W drodze do demokratycznego państwa prawa. Polska 1989-2009*, red. J. Kochanowski, M. Kuruś, Warszawa 2010.
- IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich*, Warszawa 2005.
- Ćwiakalski o kastracji chemicznej: zgodna z konstytucją, „Dziennik Gazeta Prawna” 2008, 19 IX, [online] <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/37168,cwiakalski-o-kastracji-chemicznej-zgodna-z-konstytucja.html>.
- Dokument Socjaldemokracji Polskiej *List do premiera Tuska*, 14 IX 2009.
- Dokument Socjaldemokracji Polskiej *STOP śmierci na drogach*, IX 2009.
- Eurostat News Release, *EU crime statistics 2005–2007. Around 600 000 prisoners in the EU27*, 91/2009, 19 VI 2009.
- Filar M., „Przestępstwa są niczym niewyczerpalnym bogactwem naturalnym”, [w:] *Polityczność przestępstwa. Prawo karne jako instrument marketingu politycznego. Konferencja, Warszawa, 12 maja 2011*, red. P. Zieliński, Warszawa 2011.
- Furman W., *Czy można odróżnić działania public relations od stronniczego dziennikarstwa?*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2015, nr 1.
- Giezek J., *Wprowadzenie*, [w:] *Kodeks karny, część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014.
- Green D.A., *When Children Kill Children: Penal Populism and Political Culture*, Oxford 2008, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199230969.001.0001>.
- Jałoszewski M., Słojewska A., Widzyk A., *Polacy nie chcą kary śmierci*, „Rzeczpospolita” 2007, 21 IX.
- jagor, *Sondaż dla Gazeta.pl: 51 proc. Polaków za przywróceniem kary śmierci*, TOK FM, 3 XII 2011, [online] https://www.tokfm.pl/Tokfm/1,103087,10753179,Sondaz_dla_Gazeta_pl_51_proc_Polakow_za_przywroceniem.html.
- Kaczmarek T., *Racjonalny ustawodawca wobec opinii społecznej a populizm penalny*, „Archiwum Kryminologii” 2007/2008, vol. 29/30.
- Kaczyński o zakatowaniu Maćka Mieśnika: Kara musi być surowa, „Fakt” 2012, 14 XII, [online] <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/jaroslaw-kaczynski-o-skatowaniu-macieja-miesnika-jaroslaw-kaczynski-domaga-sie/q0yz1fc>.

- Kamińska E., *Przekaz mediów a populizm penalny i jego znaczenie społeczne (na przykładzie sprawy „polskiego Fritzla”)*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2014, vol. 57, nr 1.
- Karaźniewicz J., Kotowska M., *Media jako główny czynnik kształtujący populizm penalny*, [w:] *Media a opinie i postawy społeczne*, red. J. Bierówka, Z. Pucek, Kraków 2011.
- Kochanowski J., *Za dużo przepisów, za mało prawa*, [w:] *Quo vadis Polonia? W drodze do demokratycznego państwa prawa. Polska 1989-2009*, red. J. Kochanowski, M. Kuruś, Warszawa 2010.
- Komenda Główna Policji, Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego, Wydział Ruchu Drogowego, *Wypadki drogowe w Polsce w 2014 roku*, Warszawa 2015.
- Komenda Główna Policji, Biuro Ruchu Drogowego, Wydział Profilaktyki i Analiz, *Wypadki drogowe w Polsce w 2009 roku*, Warszawa 2010.
- Koźmiński P., PAP, *PO chce ścigać za mowę nienawiści na tle politycznym*, „Gazeta Wyborcza” 2012, 28 XI.
- Marek A., *Funkcje kary pozbawienia wolności na tle zmian polityki karnej*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu Karnego Wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009.
- Marek A., *Niepowodzenie prób kompleksowej nowelizacji kodeksu karnego jako efekt sporu między populizmem a racjonalizmem*, [w:] *Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba, 24-27 września 2008 r.*, red. Z. Sienkiewicz, R. Kokot, Wrocław 2009.
- Marek A., *Wprowadzenie*, [w:] *Problem spójności prawa karnego z perspektywy jego nowelizacji. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Toruń 20-22 września 2010 r.*, red. A. Marek, T. Oczkowski, Warszawa 2011.
- Mdo, *„Wielka nowelizacja” kodeksu karnego przyjęta przez rząd. Kary „realnie dolegliwe”*, TVN, 9 V 2014, [online] www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wielka-nowelizacja-kodeksu-karnego-przyjeta-przez-rzad-kary-realnie-dolegliwe,426254.html.
- Menes M., *Rozwój motoryzacji indywidualnej w Polsce w latach 1990-2015*, „Przegląd Komunikacyjny” 2018, nr 4.
- Mojsiewicz C., Glass K., *Przewycięzanie wrogości i nacjonalizmu w Europie*, Toruń 1993.
- Morderstwo w Grodzcu: Zabójca ojca i macochy niepoczytalny. Jest wniosek o umorzenie sprawy*, „Dziennik Zachodni” 2013, 1 VII, [online] <https://dziennikzachodni.pl/morderstwo-w-grodzcu-zabojca-ojca-i-macochy-niepoczytalny-jest-wniosek-o-umorzenie-sprawy/ar/934166>.
- MSWiA, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 roku*, Warszawa 2017.
- Newman G.R., *Crime and Punishment Around the World*, vol. 4: *Europe*, New Haven 2010.
- Orłowska M., Woźniak H., *Samobójstwo pod celą*, „Gazeta Wyborcza” 2008, 7 IV.
- Pasiut J., *Socjotechnika i jej konsekwencje w wyborach samorządowych z 2014 roku – przykłady wybranych miast województwa małopolskiego*, „Polityka i Społeczeństwo” 2015, nr 4, <https://doi.org/10.15584/polispol.2015.4.2>.
- Piasecka B., *Przetrwąć w placówce. Kultura organizacyjna, stres pracy i reforma w placówkach opiekuńczo-wychowawczych*, Kraków 2009.
- PIOT, *Antyterrorysta postrzelił niewinnego człowieka*, „Gazeta Wyborcza” 2013, 19 II.
- PiS: *Kastrację pedofilów zapisać w konstytucji*, RMF24, 25 IX 2008, [online] https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-pis-kastracje-pedofilow-zapisac-w-konstytucji,nId,232321#crp_state=1.

- Poglądy społeczeństwa polskiego na moralność i prawo. Wybrane problemy*, red. A. Podgórecki, J. Kurczewski, J. Kwaśniewski, M. Łoś, Warszawa 1971.
- Podgórecki A., *Prestiż prawa*, Warszawa 1966.
- Pokorna-Ignatowicz K., *Wybory parlamentarne 2007. Media w kampanii wyborczej*, Kraków 2008.
- Polskie badanie przestępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, cz. 7, Warszawa 2014.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk nr 1117, 21 XII 2012.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 340, 7 III 2012.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 383, 20 IV 2012.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 757, 23 VII 2012.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 1078, 27 XI 2012.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 1108, 9 VII 2012.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 2115, 28 IV 2009.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 2169, 3 I 2014.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny*, druk nr 2741, 7 X 2009.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz Kodeks postępowania karnego*, druk nr 753, 15 V 2008; *Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, Dz.U. 2010 nr 7 poz. 46.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk nr 2182, 7 I 2014.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, druk nr 532, 10 V 2012.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, druk nr 998, 22 XI 2012.
- Posłowie za zastrzeniem kar za porwanie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2009, 18 III, [online] <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/119828,poslowie-za-zastrzeniem-kar-za-porwanie.html,komentarze-najnowsze,1>.
- Pratt J., *Penal Populism. Key Ideas in Criminology*, London–New York 2007, <https://doi.org/10.4324/9780203963678>.
- Premier chce przymusowej kastracji pedofilów*, TVN24, 9 IX 2008, [online] <https://tvn24.pl/polska/premier-chce-przymusowej-kastracji-pedofilow-ra70152-3714917>.
- Przestępstwa przy użyciu broni (2002-2020) – przestępstwa stwierdzone*, Policja, [online] <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/bron/bron-przestepstwa/186393,Przestepstwa-przy-uzyciu-broni.html>.
- Roberts J.V., Stalans L.J., Indermaur D., Hough M., *Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries*, Oxford 2002.
- Rząd przygotował pakiet rozwiązań na rzecz walki z pijanymi kierowcami*, MSWiA, 7 I 2014, [online] <https://archiwum.mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/11700,Rzad-przygotowal-pakiet-rozwiazan-na-rzecz-walki-z-pijanymi-kierowcami.html>.
- Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, druk nr 1577, 17 VII 2013.

- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, druk nr 3553, 27 X 2010.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2586, 7 VII 2014.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o policji, druk nr 2986, 20 IV 2010.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska, druk nr 1854, 27 III 2009.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy o Policji, druk nr 1276, 31 X 2008.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Dz.U. 2010 nr 213 poz. 1396.
- Safjan M., *Wyzwania dla państwa prawa*, Warszawa 2007.
- Scheffs Ł., *Socjotechnika władzy, Socjotechnika władz*, „Przegląd Politologiczny” 2016, nr 1.
- Sergiej A., *Nękanie, czyli stalking będzie karalne*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2010, 5 II, [online] <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/761980,nekanie-czyli-stalking-bedzie-karalne.html>.
- Siemiatycka J., *Populizm penalny jako pośrednie źródło kryminalizacji irracjonalnej*, „Wiedza Prawnicza” 2012, nr 6.
- SLD: *zaostrzyć kary za chuligaństwo*, Onet, 14 VI 2012, [online] <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/sld-zaostrzyc-kary-za-chuliganstwo,1,5160768,wiadomosc.html>.
- Solidarna Polska, *Solidarna Polska przedstawia pakiet „Zero tolerancji dla morderców i przemocy”*, [online] <http://www.klubsp.pl/aktualnosc/sp-przedstawia-pakiet-zero-tolerancji-dla-mordercow-i-przemocy>.
- Sprawozdanie Stenograficzne z 35 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 8 marca 2013 r. (trzeci dzień obrad)*.
- Sprawozdanie Stenograficzne z 36 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 marca 2013 r. (trzeci dzień obrad)*.
- Sprawozdanie Stenograficzne z 48 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 26 sierpnia 2009 r. (pierwszy dzień obrad)*.
- Stasiak K., *Wyrok za pobicie Maćka*, „Gazeta Wyborcza” 2012, 12 XII.
- Stefański R.A., *Ustawowe zaostrenie represji za przestępstwa komunikacyjne*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7/8.
- Szafrańska M., *Penalny populizm a media*, Kraków 2015.
- Szczepaniec M., *Rola mediów w kształtowaniu opinii społecznej na temat zjawiska przestępczości*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2012, vol. 3, nr 6.
- Szymanowska A., *Polacy wobec przestępstw i karania. Opinie i postawy społeczeństwa polskiego wobec przestępstw, zachowań patologicznych i kontrowersyjnych oraz środków kontroli nad tymi zachowaniami*, Warszawa 2008, <https://doi.org/10.31338/uw.9788323512653>.
- Szymanowski T., *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów, i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012.
- TNS OBOP, *Jak karać przestępców*, Warszawa 2002.
- TNS OBOP, *Preferencje partyjne Polaków w grudniu 2006 r.*, Warszawa 2006.

- Tryb przyspieszony zmian w Kodeksie karnym*, Interia.pl, 3 III 2010, [online] <https://wydarzenia.interia.pl/polska/newsamp-tryb-przyspieszony-zmian-w-kodeksie-karnym,nId,876070#>
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553.
- Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. 2009 nr 206 poz. 1589.
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, Dz.U. 2010 nr 7 poz. 46.
- Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska*, Dz.U. 2010 nr 40 poz. 227.
- Ustawa z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji*, Dz.U. 2010 nr 240 poz. 1602.
- Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny*, Dz.U. 2011 nr 72 poz. 381.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, Dz.U. 2013 poz. 849.
- Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, Dz.U. 2014 poz. 24.
- Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. 2015 poz. 541.
- Utrat-Milecki J., *Punitive populism*, [w:] *Polityczność przestępstwa. Prawo karne jako instrument marketingu politycznego. Konferencja, Warszawa, 12 maja 2011*, red. P. Zieliński, Warszawa 2011.
- Walenciak R., *Kto zgłasza na PiS*, „Przegląd” 2007, 16 IX, [online] <http://www.przegladytygodnik.pl/pl/artykul/kto-zaglosuje-na-pis>.
- Waltoś S., *Między odpłatą a racjonalizmem prawa karnego. Refleksje na tle polityki karnej w Polsce*, [w:] *Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, red. J. Czapska, H. Kury, Kraków 2002.
- Warylewski J., *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno-kryminologiczna wybranych aspektów*, [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa prof. Lecha Gardockiego*, red. Z. Jędrzejewski [i in.], Warszawa 2014.
- Widacki J., *Polscy politycy o bezpieczeństwie (między demokracją a demagogią)*, [w:] *Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, red. J. Czapska, H. Kury, Kraków 2002.
- Włodarczyk-Madejska J., Ostaszewski P., Klimczak J., Siemaszko A., *Ogólnopolskie Badanie Wiktyimizacyjne 2020. Raport z badania*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020.
- Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hajduk-Hawrylak, Warszawa 2011.
- Zalewski W., *Populizm penalny – próba zdefiniowania zjawiska*, [w:] *Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba, 24-27 września 2008 r.*, red. Z. Sienkiewicz, R. Kokot, Wrocław 2009.
- Zaostrzenie kar za korupcję i najcięższe przestępstwa – nowe propozycje PiS*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2012, 2 IX, [online] <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/644075,zaostrenie-kar-za-korupcje-i-najcięższe-przestępstwa-nowe-propozycje-pis.html>.

- Zawadka G., Kozubal M., *Rok zamachowca pod okiem służb*, „Rzeczpospolita” 2012, 21 XI.
„Zero tolerancji dla pijanych bydlaków”. *Partie chcą zmian w prawie. Każda po swojemu*, [online] www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/zero-tolerancji-dla-pijanych-bydlakow-partie-chca-zmian-w-prawie-kazda-po-swojemu,383970.html.
- Żączkiewicz K., *Minister Gowin stawia na stabilność prawa*, *Prawo.pl*, 6 I 2012, [online] <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/minister-gowin-stawia-na-stabilnosc-prawa,173015.html>.

dr Arkadiusz NYZIO – doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, adiunkt w Katedrze Bezpieczeństwa Narodowego Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Specjalizuje się w historii politycznej oraz problematyce służb policyjnych i specjalnych. Dwukrotnie nominowany do Nagrody Historycznej im. Kazimierza Moczarskiego, ostatnio za monografię *Rakowiecka w remoncie. Transformacja polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w latach 1989-1993*.